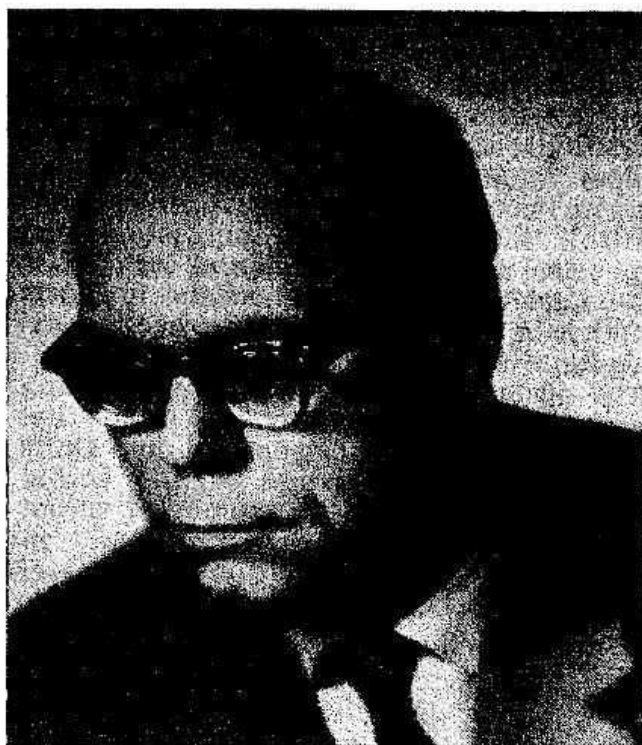

PSYCHOLOGIE U NÁS A JINDE

ŠEDESÁTINY PROFESORA DR. VLADIMÍRA TARDYHO

Dne 18. září letošního roku se dožívá šedesátí let profesor PhDr. et RNDr. Vladimír Tardy, vedoucí katedry psychologie na filosofické fakultě Karlovy University v Praze.

Narozen v Lounech, studoval střední školu v Třebíči na Moravě a po maturitě matematiku a fyziku na pražské přírodovědecké, filosofii a psychologii na filosofické fakultě. Doktorátu přírodních věd dosáhl v roce 1931, doktorátu filosofie v roce 1936.

Připraven pro učitelství na středních školách, působil nejprve krátce ve Všeobecném pensijním ústavu v Praze, přechodně jako učitel na měšťanské škole v Kardašově Řečici a v letech 1931/32, 1933—43 a 1945/46 jako gymnasiální profesor matematiky a fyziky v Praze, z toho nejdéle na žižkovském gymnasiu.

Vedle středoškolského učitelství působil od r. 1933 u Jana Doležala jako spolupracovník Psychotechnického ústavu přeměněného později v Ústav lidské práce a pak zrušeného. V rámci ústavu prováděl psychotechnická vyšetření středoškolských studentů a jednu dobu tu pracoval v akademické poradně pro volbu povolání.

Po druhé světové válce zahájil svou učitelskou činnost na filosofické fakultě University Karlovy kursem psychologie pro posluchače — maturanty válečných ročníků. Šlo tu o doplňkové přednášky z předmětů za války redukovaných nebo zcela vypuštěných z učebních plánů tehdejších středních škol.

Od založení pedagogické fakulty (1946) byl na návrh prof. Chlupa pověřen přednáškami z psychologie.

V roce 1947 se na filosofické fakultě habilitoval z psychologie a v příštím roce byla jeho docentura rozšířena i pro tehdy nově vzniklou pedagogickou fakultu. Vedle toho přednášel i na tehdejší Vysoké škole politické a sociální.

Jmenován řádným profesorem byl Tardy v roce 1949. V letech 1952—54 zastával nejprve funkci děkana pedagogické fakulty a po její přeměně ve Vysokou a Vyšší školu pedagogickou funkci děkana Vyšší školy pedagogické a vedoucího katedry psychologie na Vysoké škole pedagogické. Po celou dobu svého působení na těchto dvou školách přednášel také na filosofické fakultě. Po zrušení Vysoké školy pedagogické v roce 1959 přešel trvale na filosofickou fakultu, kde se později stal vedoucím katedry psychologie.

Profesor Tardy je členem oborové komise pro pedagogiku a psychologii při ministerstvu školství a kultury, je předsedou komise pro psychologii při vědeckém kolegiu pedagogiky a psychologie ČSAV, zastával rozmanité funkce v Psychologické společnosti, od založení časopisu Československé psychologie je členem redakční rady a od roku 1965 hlavním redaktorem.

Obtížnější než výčet všech funkcí, které profesor Tardy zastával a zastává, je pokus o nástin jeho myšlenkového a tvůrčího vývoje. Je tím obtížnější, že profesor Tardy se považuje více za filosofa; z filosofie však uveřejnil jen 9 publikací, a to jen do r. 1949, a občas přednáší o filosofických tématech, jež souvisí s psychologií. Sama volba matematiky a fyziky, jejichž vyučováním se rozhodl vydělávat si na obživu, přes všechnu motivační mnohoznačnost každé volby povolání, je nápadná svým směřováním k exaktním oborům studia. Přes jisté sympatie k historii, které v pozdějším životě ještě zesílily, se rozhodl pro obor, který nevyžaduje mnoho memorování.

Profesor Tardy pochází z duchovně podnětného prostředí rodu, který ze sebe vydal několik výrazných osobností. Egyptolog profesor Bedřich Hrozný byl jeho strýc z matčiny strany.

Mnohé rysy Tardyho myšlenkového vývoje lze chápat jako reakci na duchovní atmosféru rodinného prostředí. Z rodinného prostředí si přinesl zálibu k přednášení a pevnost v zastávání vlastního názoru. Svou zálibu v přednášení úspěšně zakrývá suše neosobním způsobem přednesu. Negativní reakcí na atmosféru rodinného prostředí je Tardyho zásadní odpor k náboženství a nechuť k jakémukoliv moralizování. Již od dob gymnasijských studií se zabýval filosofií a tehdy na něho měl vliv František Krejčí. Úmyslu věnovat se filosofií jako akademickému povolání se Tardy vzdal záhy. Cítil, že profesor filosofie je příliš odtržen od speciálních věd. Filosofie matematiky, z níž podal disertaci na přírodovědecké fakultě, se mu opět jevila jako příliš úzká specializace, vhodná spíše pro tvořivého matematika.

Je nesnadné říci, kdo na Tardyho nejvíce působil za doby jeho filosofických a psychologických studií na universitě. Formálními přednáškami asi nikdo. O přednáškách profesora Krejčího se Tardy zmiňuje, že byly často nudné (Tardy, Osobnost Františka Krejčího, Čs. psychologie II, 1958, 3, 208 : 221). Proto je přestal navštěvovat. Druhý pražský psycholog oné doby, profesor Forster, přednášel zajímavěji. Když se však vždy s novým semestrem v jeho posluchárně objevili i noví posluchači, začínal pravidelně vysvětlovat látku, kterou již předtím odpřednášel. To byl důvod, proč Tardy opustil i jeho přednášky. Dvě Tardyho studie věnované osobnosti profesora Krejčího (Osobnost Františka Krejčího, I. c., a Písmo a osobnost Františka Krejčího, Sborník VŠP v Praze, Pedagogika-psychologie II, 221 : 242, SPN Praha 1959) zdají se svědčit o určitém zaujetí Krejčím — bez ohledu na jeho způsob přednášení.

S Krejčím spojuje Tardyho podobnost: oba jsou víc filosofové než psychologové (tak o sobě soudí Tardy). Jsou tu ovšem i významné rozdíly mezi oběma: u Tardyho převažují zájmy ryze teoretické (logický, noetický, metodologický), u Krejčího i ve filosofii prakticko-etické. U Tardyho je víc matematického, u Krejčího estetického. Krejčí považoval svůj filosofický systém za definitivní, Tardymu je podobná rigidita cizí.

První publikované práce profesora Tardyho připomínají některými rysy názory Krejčího. Mýlí se však Černocký (Psychologický slovník), charakterizuje-li Tardyho jako pozitivistu. Tím nikdy nebyl. Je přesvědčen o poznatelnosti světa, jenž existuje nezávisle na člověku a jenž má své objektivní zákony. Obsah vědy není výtvořem člověka, nýbrž odráží — byť neúplně a nedokonale — skutečnost. To vše je neslučitelné s pozitivismem a nic na tom nemění ani Tardyho vysoce kladné ocenění metodologického přínosu logických empiristů.

První Tardyho práce, z nichž nejobsáhlejší je Teleologie lidského chtění (1934), jsou věnovány filosofickým problémům. Teleologie lidského chtění je kritikou noetických názorů předválečného teoretika národního hospodářství profesora Engliše. Kritika je namířena proti Englišovu dělení světa na ten, který jest, a ten, který je chtěn. To, co je chtěno, patří, podle Tardyho, do možností jediného světa existujícího nezávisle na subjektu.

Tardy byl a je důsledný determinista. To je osobní přesvědčení, které nelze jako jiné podobně obecné věty dokázat. V psychologii se uvažuje buď deterministicky nebo ve statistických závislostech. Tyto závislosti patří podle něho také do světa vědy, neboť člověk neproniká k poznání determinovanosti kteréhokoliv jevu. Úvahy o lidské svobodě rozhodování jsou jen subjektivní.

Učitelské působení profesora Tardyho po roce 1945 dalo vzniknout několika učebním textům z psychologie. První z těchto textů je Psychologie vydaná v Brně v roce 1947. Vznikla z již zmíněných přednášek pro posluchače filosofické fakulty — maturanty válečných ročníků. Text je významný zejména proto, že představuje první materialisticky koncipovaná česká skripta z psychologie. Skripta vznikla za složitých podmínek doby, kdy sovětské prameny byly u nás nedostupné, a kdy pouhý odkaz na názor klasiků marxismu nebyl sám o sobě postačujícím důkazem. Duševno je v těchto skriptech důsledně chápáno jako funkce mozku, avšak bez jednostranně biologizujícího přehlížení společenských kořenů psychiky, jak tomu bylo u později překládaných, avšak i u nás vzniklých skript a učebních textů z psychologie. Tato Tardyho skripta až na výjimky neaplikují na psychologii Pavlovovu neurofyziologii. Zasedání o významu Pavlovova učení proběhlo ostatně v Sovětském svazu až v roce 1950. Nejpresvědčivějším ukazatelem potřebnosti a užitečnosti těchto Tardyho skript v oné době se stala jejich rozšířenost, a to i mimo Prahu..

Řada pozdějších skript zabývajících se Pavlovovým učentím a jeho aplikací na psychologii souvisí časově s Tardého působením na Vysoké a Vyšší škole pedagogické. Bylo to v době, kdy velké počty studentů učitelství a dálkově studujících učitelů se připravovaly z psychologie, a kdy, což ostatně platí dodnes, neexistovala skutečně vyhovující vysokoškolská učebnice tohoto předmětu.

Z Tardého skript onoho období (Vyšší nervová činnost — přehled pro psychology 1954, Přehled psychologie 1954, Psychologie dítěte a dospívající mládeže 1955) vyniká zejména jeho Obecná psychologie z roku 1957. Úsporně hutnou formou probírá tu autor na nevelkém rozsahu málo přesahujícím dvě stě stránek širokou problematiku obecné psychologie. Děje se tak poněkud jednostranně, zdůrazňováním biologické (vlastně neurofyzilogické) a pomíjením společenské podmíněnosti lidské psychiky. Tento posun těžiště byl však autorem záměrně zvolen; šlo tu o vyvrcholení aplikace Pavlovova učení na psychologii. Je škoda, že tento nejobsáhlejší text se po případném rozšíření o sociálně psychologické aspekty nestal základem české učebnice psychologie.

Proti behavioristům hájí Tardý ve své psychologii prožívání jako východisko, avšak není fenomenologem. Jevy je třeba vykládat, avšak výklad nemusí být totožný s tím, co se člověku bezprostředně jeví. Sympatické jsou Tardému pokusy o vysvětlení vyšších forem skutečnosti nižšími. Považoval je vždy za program vědy. Tato vysvětlení nesmí být však primitivní (jako je tomu u Spencera) nebo jen slovní (jako je tomu při kategoričtém prohlášení vyšší nervové činnosti za podstatu duševna). V dialogu mezi tvarovou a asociační psychologií, které zdaleka neodmítá tak, jako se činívá dnes, zastává Tardý názor, že celky působí, že však vznikají z částí, když se z volnějších vazeb (jako je přitažlivost nebo asociace) stanou těsnější.

Dějiny psychologie, které přednášel na filosofické fakultě dlouhá léta, shrnul do dvou skript zahrnujících dobu od Aristotela do konce 19. století založených většinou na studiu pramenů. Vhodnou přípravou k tomu mu byla skripta z dějin filosofie z r. 1948/9.

Zatím co práce z obecné a vývojové psychologie a z dějin psychologie byly vyvolány učitelskými úkoly, představuje osu odborného zájmu a celoživotního zaměření v psychologii u profesora Tardého psychologie osobnosti. Ji věnoval svou nepublikovanou habilitační práci. O osobnosti jako jednotě protikladů přednášel na X. Mezinárodním filosofickém kongresu v Amsterodamu v roce 1948 a svůj referát pak publikoval v tehdejší brněnské Psychologii. Ještě předtím, v roce 1948, vyšla jeho dvoudílná skripta Psychologie osobnosti. O historický přístup k osobnosti se pokoušel v kapitolách knihy redigované Linhartem, jím a Machačem 1952. Vyvrcholení tohoto proudu v Tardého tvorbě představují jeho skripta Psychologie osobnosti z roku 1964, která vzbudila ohlas i v Polsku. Neobsahují celé jeho pojetí osobnosti; nejvíce shrnují výsledky získané faktorovou analýzou. Nerozvíjí zde pojetí osobnosti jako jednoty protikladů.

Nejplastnější oblast Tardého psychologického badatelství také nejvýrazněji obráží šíří a hloubku jeho přístupu ke zkoumané problematice, od charakterologie, přes psychologické typologie, psychoanalýzu, psychologii individuálních odlišností až k faktorové analýze. Nejde tu jen o množství shromážděných poznatků, nýbrž zejména o syntézu, a to i zdánlivě nesouměřitelných přístupů. Ve své koncepci osobnosti je Tardý dialektický. Je to zřejmé i z jeho jediného publikovaného rozboru písma (Písmo a osobnost Františka Krejčího, l. c.). Každý projev či rys osobnosti je výsledkem vzájemného působení — střetávání protikladných tendencí. Týž projev může být výsledkem buď síly jedné nebo slabosti protikladné tendence. O tom, že Tardého psychologie osobnosti není jen abstraktní disciplínou, svědčí nejlépe již zmíněná práce o profesoru Krejčím. Je to skvělá a v českém písemnictví ojedinělá psychologická charakteristika a výklad konkrétní osobnosti, jenž může sloužit za příklad aplikace teoretických poznatků na výklad individuálního případu.

Ne náhodou si Tardý z filosofů nejvíce cení Aristotela, Leibnize a Hegela, tedy racionálních syntetiků. Odmítá ovšem účelové formy Aristotelovy jako je duše, popírá Leibnizův názor o tom, že monády nemají oken, zaujímá kritické stanovisko k Hegelově dialektice a tím i k tzv. dialektické logice, zamítá také jako nevědecké, že vyšším vykládají nižší místo naopak.

Vždy ho zajímali myslitelé, kteří směřovali k racionálnímu vysvětlení lidského života, zejména Freud, Nietzsche a Marx. První pro hluboké, byť úzké pochopení individua,

Nietzsche zejména ve výkladu křesťanství, Marx pro pochopení vývoje společnosti. Obdiv k Leninovi, studium Marxe a důvěra ke Stalinovi ho vedly ke vstupu do Komunistické strany. Z českých filosofů si cení pro jeho samostatnost, jednotu filosofie a života a jako protiklad racionalismu nejvíce Ladislava Klímy: jaký člověk, takový světový názor, ale bylo by směšné napodobit.

Je přesvědčen, že pokrok v pochopení člověka přinese věda — nikoliv ten směr, který dnes bývá označován za filosofickou antropologii. Proto lze profesora Tardyho podle současné terminologie považovat za scientistu.

Ve svých šedesáti letech má za sebou Tardy obsáhlé dílo. Patří k předním budovatelům české psychologie. Vedle vlastních prací ovlivnil a ovlivňuje další vývoj naší psychologie prostřednictvím svých žáků. Řadě z nich byl školitelem, jiným oponentem jejich prací. Svým zaměřením v psychologii je teoretik. Nikdy nepracoval experimentálně. Rozsah a hloubka znalostí ho však činí kompetentním kritikem a rádcem i v této oblasti psychologie.

Vlastním psychickým habitem je výrazným příkladem převahy abstraktně myšlenkových složek nad názorem a převahy introverze nad extraverzí.

Redakce Čs. psychologie

Prof. dr. Vl. Tardy pri organizovaní našej novej psychológie

Niet nič prirodzenejšieho, ako že príslušníci jedného vedného odboru majú svoju organizáciu, že tá organizácia bdie nad ich činnosťou, že ju iniciatívne usmerňuje smerom dole, že jej prebojáva práva alebo aspoň prekliesňuje cesty smerom hore, že pre svojich členov poriadka schôdze, semináre, zasadania, konferencie, sjazdy, že vydáva pre nich zborníky, časopisy atď. Áno, pre také rozvetvené, vo výskume i v praxi sa uplatňujúce vedecké odvetvie, akým je dnes u nás psychológia, je toto všetko samozrejmé. Len málokto si uvedomuje, že to vždy nebolo u nás také samozrejmé, že ešte dnes sa treba o všetky tie „samozrejmé“ atribúty organizovaného vedeckého života starať, že musí byť niekto, kto strávi množstvo hodín do roka na poradách s odbornými i administratívnymi činiteľmi, kto fakticky konferenciu organizuje, časopis zrediguje, plány schváli a za to všetko nesie zodpovednosť.

Preto je nesprávne, keby sme pri jubilejných príležitostiach v živote našich vedúcich psychológov zabúdali aj na túto mravenčiu, čas vypotrebujúcu, často nevdačnú a neproduktívnu, no vo svojich dôsledkoch na celú vedeckú disciplínu predsa len veľmi záslužnú činnosť. Chcem teda podčiarknuť, že prof. Tardy si vyoral veľmi záslužnú brázdnu na tomto poli našej psychológie.

Od samého začiatku, teda od r. 1953, keď sa náš psychologický život v obnovennej republike sotvaže začal formovať, a hneď s tým prekonávať rozličné nepriaznivé zásahy, stáva sa prof. Tardy členom komisie pre psychológiu pri ČSAV, ktorá bola dlho jedinou organizovanou ustanovizňou pre vybavovanie vecí týkajúcich sa celej našej psychológie. Vždy sa s plnou zodpovednosťou zúčastnil jej zasadnutí a rokovaní a v posledných rokoch je jej predsedom. Veľká zodpovednosť za veci celej našej psychológie sa u prof. Tardyho ďalej spája s jeho členstvom a podpredsedníckou funkciou v kolégiu ČSAV pre pedagogiku a psychológiu. Od samého založenia Československej psychologické spoločnosti je prof. Tardy členom jej ústredného výboru, predsedom jej sekcie pre teoretické a metodologické otázky psychológie a v tomto období jej podpredsedom. Od samého začiatku je i členom redakčnej rady nášho reprezentatívneho časopisu Československej psychológie a od posledných dvoch rokov jeho hlavným redaktorom. Keď si k tomu pridáme členstvo prof. Tardyho v ešte ďalších odborných komisiách pre obhajoby kandidátskych prác a iných odborných i osvetových ustanovizni, dostávame tak jeho osobný profil kompletnejšie. Chcel by som zaznamenať, že hoci nebýval v týchto ustanovizniach plamenným diskutérom, hoci nikdy nemal vo zvyku robiť jednania v nich len kvôli jednaniam, predsa svojim širokým rozhľadom, dobrým logickým rozborom situácie a trpezlivosťou, no vždy vecným úsudkom je vyslovene oporou ich práce, ba v mnohom smere doslovne garantom solídnosti všetkých ich rozhodnutí.

Keď sa teraz zastavujeme pri šesťdesiatke prof. Tardyho, s plným uznaním i vďačnosťou kvitujeme túto oblasť jeho životnej činnosti práve zo stanoviska nášho organizovaného psychologického života. Želáme mu súčasne, aby mohol vo svojej bohatej organizačnej činnosti pokračovať ešte dlhé roky, aby i naďalej mohol svojím osobným vplyvom priamo dirigovať náš stále mohutnejúci a diferencujúci sa organizovaný pohyb v psychologickú oblasť.

Prof. A. Jurovský

Predseda Československej psychologické spoločnosti

Přehled prací prof. dr. Vladimíra Tardyho

1. Noetika XX. století, Sborník XX. století, Praha 1932
2. Normy a skutečnost, Časopis pro právní a státní vědu XV., čís. 8, 1932, 365—377
3. Logický rozbor poznání a noetika, Česká mysl 28, 1932, 24—28
4. Teleologie lidského chtění, Knihovna sborníku věd právních a státních, nová řada B, čís. 14, str. 74, Praha 1934
5. Subjektivnost filosofie, Česká mysl 32, 1936, 130—138
6. Poznámky k psychotechnickým pojmům, Psychotechnická ročenka II, Praha 1936, 14—22
7. Alfréd Adler 1870—1937, Česká mysl 33, 1937, 198—205
8. Povaha, Ottův slovník naučný nové doby IV, 2, Praha 1937
9. Nové směry psychologické se zřetelem k vyučování psychologie, Střední škola 19, 1938/39, č. 4, 215—223
10. Duševní rozdíly mezi dětmi, v: Šťastné dítě (red. Bělehrádek a Zavadová), str. 95—103, Praha 1941
11. Napětí a uvolnění, Sborník české akademie technické XVI, čís. 87/88, seš. 1—2, 1942, 65—72
12. Předmět matematiky, Česká mysl 36, 1942, 187—191
13. Psychologie, skriptum, Spolek posl. filosofie, Praha 1945
14. Co je to charakterologie, Věda a život, 1946
15. Psychologie individuální I, II, skriptum, Spolek posl. VŠPS, 1946/47
16. Psychologický výběr nastávajících profesorů. Manifestační sjezd českého učitelstva, Praha 1946
17. Německá filosofie mezi dvěma válkami, Nová mysl 1, 1947, 81—88
18. Úvod do studia psychologie, skriptum, Spolek posl. filosofie, Praha 1947
19. Německá psychologie za nacismu, Věda a život 13, 1947, 170—176
20. Psychologie, Sbírka vysokoškolských přednášek, svazek IX, str. 72, Komenium Brno 1947
21. Existencialismus, Česká mysl 40, 1947, 153—157
22. Buržoasní sociologie a historický materialismus, skriptum, Spolek posl. Vysoké školy politické a sociální Praha, 1948
23. Psychologie osobnosti I, II, skriptum, Spolek posl. filosofie, Praha 1948
24. Dějiny filosofie I, II, III, skriptum, Spolek posl. Vysoké školy politické a sociální, Praha 1948/49
25. Osobnost jako jednota protikladů, Psychologie čís. 6, Brno 1949, referát na X. mezinárodním kongresu v Amsterdamu 1948
Personality as the unity of opposites, Proceedings of the tenth intern. congress of philosophy Amsterdam 1949, Vol. I, fasc. II, 930—1
26. Význam Pavlova učení pro výchovu, Předškolní výchova V, čís. 9, 1950/51
27. Význam Pavlova učení o vyšší nervové činnosti pro materialistické vybudování psychologie, Pedagogická Revue III, čís. 4, 1951
28. Charakteristika dětí v předškolním věku (společně s Fr. Hyhlíkem a Lud. Šulcem), Předškolní výchova VI, čís. 3, 1951/52
29. Význam učení I. P. Pavlova pro pedagogiku, Pedagogika II, 1952, 595—602
30. Vývoj osobnosti a její rozvoj v socialismu I, II (společná redakce s J. Linhartem a M. Machačem). Praha 1952. Vlastní práce: I: 77—122, 133—145, 153—163, II: 333—372, 390—413
31. Charakteristika předškolního dítěte, Sborník Mateřská škola, str. 60—99, Praha 1952

32. Psychologie dítěte, skriptum, dálkové studium pedagog. fak., Praha 1952
33. Vyšší nervová činnost — přehled pro psychology, skriptum, dálkové studium VŠP, Praha 1954
34. Přehled psychologie, skriptum, dálkové studium VŠP, Praha 1954
35. Duševní vývoj dítěte, Knihovna Čs. spol. pro šíření pol. a věd. znalostí, svaz. 47, Praha 1953
36. Psychologie dítěte a dospívající mládeže, skriptum, SPN, Praha 1955
37. Činitelé duševního vývoje dítěte, Čs. pediatrie 10, 1955, č. 9, 709—712
38. Význam logiky pro didaktiku, Pedagogika 8, 1955, 608—613
39. Vytváření vědeckého světového názoru u našich dětí, Věda a život, 1956, č. 8, 340—342
40. Fysiologický výklad duševních jevů, Československá logopedie (Sborník), 132—140, Praha 1956
41. Dějiny empirické psychologie, skriptum, SPN, Praha 1956
42. City, charakter [společně s Fr. Jiránkem], Myšlení [samostatně] v: Psychologie v našem denním životě, red. J. Doležal, Praha 1957
43. K otázce fysiologického výkladu myšlení, Čs. psychologie I, 1957, 1, 4—24
44. Obecná psychologie, skriptum, SPN, Praha 1957
45. Osobnost Františka Krejčího, Čs. psychologie II, 1958, 3, 208—221
46. Rozumový vývoj dítěte v mladším školním věku — Pedagogické zprávy soustavy dalšího vzdělávání učitelů — psychologie, skriptum, Ústředí pro další vzdělávání učitelů a školských pracovníků, Praha 1958
47. Operacionalismus v psychologii, Čs. psychologie III, 1959, 4, 317—329
48. Václav Příhoda — český psycholog [společně s J. Dolěžalem a J. Linhartem], Čs. psychologie III, 1959, 4, 361—373
49. Písmo a osobnost Františka Krejčího, Sborník Vysoké školy pedagogické v Praze, Pedagogika - psychologie II, SPN, Praha, str. 221—242, 1959
50. K problému volního úsilí (diskusní příspěvek k článku M. Břicháča), Čs. psychologie IV, 1960, 4, 329—330
51. Hegelova psychologie, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica, 1961, 1, 15—30
52. Předmluva ke sborníku prací Pedagogického institutu v Ostravě, Sborník prací PI v Ostravě, Pedagogika - psychologie I, 1961
53. Obecné zákonitosti duševního zdraví a nejlepší využití duševních sil, Hygiena duševního života, str. 35—49, Praha 1961
54. Připomínky ke studiu tělesného pohybu, Teorie a praxe tělesné výchovy 1962, 612—617.
55. Šedesátiny prof. dr. Jana Doležala, Čs. psychiatrie 58, 1962, 2, 130—133
56. Užití matematiky v psychologii, Psychologické štúdie IV, 9—17, 1962
57. Psychologie pro učitelské obory, skriptum (společně s kolektivem autorů), SPN Praha 1962
58. Předmět a úkoly marxistické sociální psychologie, Čs. psychologie VIII, 1963, 1, 11—14
59. Psychologie osobnosti, skriptum, SPN, Praha 1964
60. 20 let české obecné psychologie 1945—1965, Čs. psychologie IX, 1965, 6, 529—537
61. Problémy struktury osobnosti, Studia psychologica VII, 1965, čís. 1
62. Šedesátiny profesora Františka Hyhlíka, Pedagogika XV, 1965, 6, 733
63. Dějiny psychologie do vzniku samostatné psychologie, skriptum, SPN, Praha 1966
64. Náboženství a věda o duši, Sborník Boží a lidé, Nakladatelství politické literatury, Praha 1966
65. Problémy psychologie osobnosti, v: Sborník Problémy psychologie osobnosti, Academia — v tisku
66. K dynamice osobnosti, v: Sborník Problémy psychologie osobnosti, Academia — v tisku
67. Různá hlediska při studiu tělesného pohybu, Teorie a praxe tělesné výchovy 1966, č. 6
68. Osobnost, Pedagogický slovník II, Praha, v tisku
69. Psychologie československá, Pedagogický slovník II. Praha, v tisku

Nejsou zde uvedeny recenze uveřejňované od r. 1928 v České myslí, ve Střední škole, v Sovětské vědě (Pedagogika - Psychologie), v Čs. psychologii a v denním tisku, populární články v časopisech Rodina a škola, 1940—43, Mladá fronta 1954 a jiné příležitostné články.

Momentky ze života prof. Tardyho

Jubilea bývají příležitostí k hodnotícímu zamyšlení nad dílem a životními osudy jubilanta. Obvykle požadovaná věcnost nedovoluje, aby se v podobných textech objevily také komické prvky, jež jsou neodmyslitelnou součástí lidského života. Odtud pak onen stísnující dojem z podobně oficiálních textů.

Thomas Mann ve svém vrcholném románu Doktor Faustus, v němž hudba není jen dějovou kulísou, považuje za operu všech oper Dona Juana. Tato opera podle něho nejdokonaleji spojuje komické prvky s tragickými, a to právě tak, jak tomu bývá v každém lidském životě.

Při svém současném jubileu bude prof. Tardy muset vytrpět oficiální proslovy a články. Výběr několika momentek z jeho života a činnosti budiž protiváhou oficiálnosti, která stísnuje.

Vztah prof. Tardyho ke komice a humoru je složitý. Pravděpodobně by se nenašel člověk, který by dosvědčil, že z jeho úst vyslechl jednu jedinou anekdotu. Přesto však svým chováním vyvolává prof. Tardy podezření, že má mladistvě neotřelý smysl pro komiku a humor. Je-li toto podezření pravdivé, pak se asi také nebude zlobit:

Tardy examinátor — aneb cyklostylový typ. Na Vysoké škole sociální a politické, na pedagogické fakultě a později na Vysoké škole pedagogické byl Tardy obklopen pověstí nelítostného a nevyzpytatelně krutého examinátora. O zkouškách u něho kolovala a dodnes koluje řada zkazek. Podle nich u zkoušek klasifikoval: a) podle rukopisu zkoušence, b) podle tvaru lebky a c) byl-li čas, také se na něco zeptal z psychologie.

Bylo to v dobách, kdy pedagogické fakulty uskutečnily dávný sen učitelstva, vysokoškolské studium, a to i pro učitele v činné službě. Vnější výrazem pokroku se stala hodnost doktora pedagogiky — Paed. Dr. Vysokoškolské studium přivábilo řadu zkušených a osvědčených učitelských praktiků. Studovali pilně, zavaleni nadto povinnostmi povolání, života veřejného i rodinného. Mnozí z nich právě tehdy položili základy ke své pozdější vědecké dráze. Dnes jsou vysokoškolskými docenty a profesory, šéfy kateder a vědeckých ústavů. Cestou za vzděláním bylo jim všem překonat řadu překážek. Jednou z nich bylo rigorózum z psychologie u Tardyho.

Studium těchto zralých mužů dokazuje správnost teze o vlivu prostředí na chování jedince. Záhy vypracovali složitou škálu techniky zkouškového chování, která se na ostatních fakultách přenáší z jedné studentské generace na druhou, pravděpodobně od samého založení university Karlem IV. Nadto se na pedagogické fakultě vyskytly i zcela originální pokusy, které neměly obdoby na jiných fakultách. Stalo se, že jeden z kandidátů se pokusil zvýhodnit svou situaci tvrdým útokem na pudově infantilní tendence prof. Tardyho. Poslal mu kilovou bonboniéru v době, kdy na volném trhu a ve staré měně stála pět set korun. Leč Tardy dar vrátil a zůstal neoblomný. Hluchý byl i k případným intervencím vlivného soudruha Pavlíčka, vrátného na pedagogické fakultě.

O Tardyho nevyzpytatelnosti svědčí jasně průběh jedné zkoušky na pedagogické fakultě. Hovořilo se o psychologických typologiích. Různými oklikami se došlo až k typologii Kretschmerově. Zkoušenec již rozmáchlými větami popsal typ schizothymní a examinátor mu mlčky promínil, že jej nazýval schizofrenickým. V pauze poněkud delší než kolik je třeba k obvyklému nadechnutí, kandidát zaváhal co do názvu druhého Kretschmerova typu. Počáteční cyklo bylo jasné. Zrádná asociace však svedla kandidáta k vybavení představy rozmnožovacího stroje. Kandidát zamumlal dokončení a předhodil examinátorovi typ cyklostylový. Nebyl si však zcela jist, a proto vystřelil lstivě pátravý pohled k Tardyho nehybné tváři. Jenže zkuste vyčíst vnitřní hnutí z tváře čínské mandarlny! Když se kandidát nesetkal se zřejmým projevem nesouhlasu, dokončil svou charakteristiku cyklostylového typu jako zajímavého protipólu typu schizofrenického.

Své propadnutí pak kandidát přičítal nevyzpytatelné a nevysvětlitelné tvrdosti examinátora.

Tardy a existencialismus. Existencialistická filosofie nikdy nezapustila mezi českými psychology hlubší kořeny. Zabránil tomu zdravý realismus české národní povahy a moudře prozíravá kulturní politika. Informovanost o tomto úpadkovém filosofickém směru byla proto nepatrná. Tak se stalo, že na katedře psychologie bývalé Vysoké

školy pedagogické při debatě o jednom moderním západním psychologovi zavládly rozpaky. Vedoucí katedry, prof. Tardy, svým osobitě suchým tónem, zkratkovitou formou a se svrchovanou informovaností vysvětlil vývoj základních pojmů a myšlenek od fenomenologů přes Jasperse a Heideggera až k nejnovějším stoupencům existencialismu. Stručný výklad zakončil rozbořením reálnosti jsoucího a neexistujícího. Jeden z členů katedry, jenž vedle obsáhlých psychologických encyklopedií četl a také dobře znal Svejka, prohodil do nastalého ticha: „Podobně to říkal i Jurajda!“

„Jurajda, Jurajda?“ zapátral ve svém rejstříku známých filosofů Tardy a pak přísně odpověděl: „ne, toho já neznám!“

Tardy čtenář a dialektika osobnosti. Osobnost je pro prof. Tardyho jednotou protikladů. Některé z nich jsou patrné i na něm samém.

Je proslulý šířící a hloubkou odborné informovaností. Za obojí vděčí své schopnosti rychle studovat a pohotově se orientovat v pramenech při maximálním využití všech, třeba i jen zběžně naznačených informací. Jen nezbytnost obracet listy prý zpomaluje jeho tempo četby. Nejlépe by se mu studovalo při otevřeném okně a dveřích. Listy by za něho obracel průvan. Protikladem této čtenářské pohotovosti je délka výpůjčních lhůt, kterou se Tardy nijak neliší od ostatních řádných profesorů.

Stalo se před mnoha léty, že Tardy požádal svého asistenta, aby mu z Universitní knihovny příležitostně přinesl jednu knížku. Asistent dosud ne dosti zkušený tak učinil svým jménem a knihu doručil svému šéfovi.

Léta plynula... Z asistenta se stal docent, založil a stanul v čele známého vědecko-výzkumného ústavu, z docenta se stal profesorem.

Tempo Universitní knihovny ve vymáhání výpůjček je pomalejší. Je to však proces stejně neúprosný jako boží mlýny. A tak po mnoha letech se tato instituce dotázala někdy asistenta, nyní profesora, co jako že s tou knihou, a zda by ji už nemohl vrátit. Bylo třeba dlouho vzpomínat, než mohla být složitá transakce uzavřena jednáním na úrovni sekretářek a vrácením mnohaleté výpůjčky.

M. Bondy

Profesor Tardy za katedrou

Poprvé jsem poznala profesora Vl. Tardyho na Vysoké škole politické a sociální r. 1947, a když jsem tam studia dokončila, stala jsem se znovu jeho žačkou na Vysoké škole pedagogické. Vidala jsem ho tedy hezkou řádku let přímo za katedrou, v seminářích i při zkouškách.

Názor nás posluchačů na jeho učitelskou a lidskou osobnost se po prvním dojmu rychle měnil. Především na nás silně působil svým klidem, jímž se lišil od mnohých jiných profesorů, a musím přiznat, že dojem ten byl pro většinu posluchačů zprvu sklíčoví. Cítili jsme sice, že jeho klid vyplývá z myšlenkové síly, z jistoty, která se opírá o přesné a rozsáhlé znalosti odborné i z nejrůznějších vědních odvětví, ale právě proto jsme z toho vyvozovali jeho náročnost, jež bude nad naše síly. Mnozí z nás měli do té doby o psychologii mínění podobné jako Makarenko anebo jako Vladimír Neff, který ji nazval ve svém Filosofickém slovníku pro samouky trudným heslem. A nyní jsme slyšeli výklady, které nás překvapovaly systematickostí a přímo úpornou snahou získat náš zájem silou faktů. Ne tedy slovním nadšením, ne hlásáním reprezentativních teorií, nýbrž kritickým rozbořením názorů minulých stavitelů psychologie a obezřetnou výstavbou základů, na něž lze bezpečně postavit pevnou konstrukci. Brzy jsme pochopili, že profesor Tardy bude od nás požadovat kvalifikovaný postoj k problémům, na které ukazoval, a že se hlásí v psychologii ke směru kritickému. To nám sice neumenšilo starosti z jeho náročnosti, ale vnuklo nám přesvědčení, že jeho psychologie bude nejen analýzou, nýbrž i programem, na němž můžeme spolupracovat.

Snaha po jakémkoliv efektu v řeči nebo v gestu byla mu naprosto cizí, přesto dojem chladné objektivnosti zvolna pomíjel. Začali jsme rozumět jeho soustředěnosti. Stávala se nám příkladem. Zároveň jsme se učili rozumět i jeho osobnosti. Jeho uzavřenost se nám přestala jevit jako výraz neosobního vztahu k nám. Stačilo se zahledět do jeho pozorných, až upjatých očí, a pochopili jsme, že uvažuje o každém našem slově, je s námi vždy cele při věci, a třebaže ani teoreticky nehlásá, ani prakticky neprovozuje heslo „keep smiling“, záleží mu na člověku, má lidi rád a chápe svou vědu jako službu. Chtěl vychovávat odpovědné psychology a nikoli „kumštýřské znalce lidí“, nikoli komedianty života. Pravda, ne všichni studenti mu tak porozuměli a mnozí ne hned, nepří-

čítám však prof. Tardymu za chybu, že jím v tom nepomáhal. Kdo chce být psychologem, nesmí svou moudrost zakládat jen na znalosti zpovědních tajemství a nesmí ani předpokládat, že nutným znakem radostného člověka je široký smích.

V jeho přednáškách jsme poznávali nejen psychologii abstraktní, ale také historii psychologie, klasifikaci, psychologii myšlení, charakterologii, psychologii osobnosti atd. i základy psychologie pedagogické, a také podněty k hlubšímu promýšlení otázek, které tehdy, v letech po druhé světové válce, byly velmi živé: jak přesněji analyzovat a formulovat vztah individua a kolektivu, jak rozumět poměru subjektu a objektu. Poznávali jsme, že právě psychologie nás přivádí k noetické stránce problému. Uvědomovali jsme si, že podaří-li se nám vyjádřit tyto vztahy přesnějšími pojmy, pochopíme hlouběji také to, jak lze sociální skutečnosti měnit. Byly proto pro mnohé z nás přednášky prof. Tardyho i úvodem do psychologie sociální a do sociologie. A nejen to, poznávali jsme zároveň, že každé úsilí o změnu sociálního stavu vyžaduje program, který vychází ze znalosti skutečného stavu věcí.

Prof. Tardy nás učil důležité zásadě, dobře poznávat právě ty nauky, s nimiž nesouhlasíme. On sám se jen nesnadno poddává, právě proto, že někdy zná lépe mylnou teorii než ten, kdo ji obhajuje. Dialog s ním není snadný. Nikdy se nepokouší vzbuzovat dojem, že je universalistou, přesto si dobře uvědomuje spojitost všeho vědeckého poznání a zajímá se o všechny otázky života. Odborník se v něm ovšem nikdy nezapře a snaha po exaktnosti je podporována jeho láskou k matematice a logice. Někdy jsme jakoby vycítovali z jeho slov lítost nad labilitou kdysi proslulého Fechnerova psychofyzického „zákonu“, že počitek se rovná logaritmu popudu, neboť jde o vztah, platný jen přibližně, jen v několika popudových oblastech a jen v střední jejich šíři. Možnost přímého měření funkční závislosti duševního dění na hmotném, jaká by to byla kvantitativní exaktnost! Rozuměli jsme, jak Tardymu ten Fechnerův pokus imponuje, a zdálo se nám, že mu nezdár přece jen nevzal všechnu naději na pozdější možnost matematické formulace mezi hmotným a duševním. Snad se mýlím, ale prof. Tardy tak na mnohé z nás působil.

Psycholog se musí zajímat o všechny obory lidské činnosti, o umění nikoli na místě posledním. Vědecká práce někdy izoluje člověka, uzavírá ho do laboratoře, do knihovny, vede ho k abstraktní zkratce, nutí k citové otažitosti, ale básník a spisovatel se musí učit přímo ze života, musí přijímat svět a lidi v něm tak, aby se staly součástí jeho bytosti, a pak je vyjádřit znovu po svém, v nové a živé plnosti. Vědecké poznání samo o sobě nestačí. Mezi vědou a uměním je dialektický vztah jako mezi objektivním a subjektivním, mezi abstraktním a konkrétním, mezi rozumovým a citovým, a jen obojí poznání je vskutku životodárné. Jak by psycholog tohle nechápal! Prof. Tardy se málokdy odvolával na krásnou literaturu, ale rozumí jí, čerpá z ní a literatura je mu jedním z měřítek kladů a záporů moderní společnosti, svědectvím, dokumentem. Není třeba citátů tam, kde široké poznání literatury národní i cizí prozařovalo všechny přednášky. Tardy vždy ovšem sledoval vědecký vývoj v jiných oborech, především v biologii, ale také vývoj technický, dění politické, ekonomické otázky, celou bohatost moderního života.

V jeho projevech jsme jen nesnadno nalézali rozdíly mezi slovem psaným a mluveným. Vědomé úsilí o úsporné vědecké vyjádření ho vede k tomu, že sloh jeho přednášek, ačkoliv mluví z paměti, je téměř shodný se slohovými prostředky v jeho člancích a spisech. Je to výsledek snahy po naprosté věcnosti. Vyhýbá se nejen emocionálnímu zabarvení slov, ale také hromadění mnoha slov k označení jednoho jevu, jedné věci. Pozorně dbá syntaktické a významové spojitosti vět, méně již spojitosti intonační, a proto jeho hovorová řeč má převážně znaky řeči psané. Nemyslím, že by odmítal funkční rozdíl mezi psanou a mezi mluvenou řečí, snad ani nepopírá rozlišování Antona Martyho jazyka myšlenek od jazyka citů, ale je prostě strhován snahou po přesnosti pojmové tak, že se vyjadřuje jedním jazykem.

Jak jeho výklady, tak i jeho semináře byly a jistě jsou systematické. Věda, to je přece organizace, detailní práce, programové drobné pozorování, jasné třídění, logické řazení faktů, krátce systematika; improvizace je prospěšná málokdy. Tardy zdůrazňuje empirii, zkušenost staví proti extrémnímu intelektualismu a proti teoretickým spekulacím, ačkoliv vždy usiluje o zobecnění. Má rád debaty, ale nestaví se v nich ani na místo první, ani na místo rozhodčího. Při zkouškách klade otázky jako problém, který je nutno řešit nejen znalostmi, ale také úsudkem. Nejde mu jen o školské, oficiální vědomosti, nýbrž také o schopnost vyššího myšlenkového života, o schopnost vědeckého řešení a vědeckého hodnocení.